

НОВОВІЯВЛЕНІ ЛИСТИ ПРАВОСЛАВНИХ ІЄРАРХІВ XVII ст.

У публікації представлено листи церковнослужителів, які розширюють джерельну базу вивчення історії православної церкви в Україні козацької доби. У поданих нижче матеріалах висвітлюється економічне становище монастирів, їх зв'язки з Білоруссю, стосунки з церковними братствами, взаємовідносини з підданими, мешканцями монастирських сіл та ін.

Ключові слова: ієрархи, листи, монастирі, церковні братства, монастирське господарство.

Джерела з історії православної церкви в Україні козацької доби залишаються, на жаль, малодослідженими, хоча є надзвичайно цінними, адже проливають світло в тому числі й на економічну, політичну, культурну історію. Причини цього явища лежать на поверхні: насамперед через понад 70-річне панування у нашій країні безбожної комуністичної влади, яка до того ж проводила імперську політику, за котрої не було місця для вивчення традицій українського державотворення, національної самобутності українців. Дослідження історії православної церкви козацької доби активізувалося після проголошення незалежності України, однак відповідна джерельна база збагачується дуже повільно, особливо щодо документації вищих ієрархів (митрополитів, єпископів, ігуменів).

Типовим прикладом може служити ситуація зі спадщиною київського митрополита Петра Могили (1596–1647 рр.) – видатного богослова, котрий дав новий поштовх розвитку Києво-Могилянської академії, що стала центром наукового та культурного життя не тільки України, а й усього православного світу XVII–XVIII ст. Ще наприкінці XIX ст. С.Т.Голубев у другому томі своєї капітальної монографії, присвяченої життю й діяльності цього церковного діяча, опублікував комплекс документів (переважно про нього, а не його)¹. Із того часу нових матеріалів відкрито практично не було. У нещодавно виданій монографії про Петра Могилу ми оприлюднили 10 нововиявлених документів, причому 7 із них – це власне його листи². Пізніше нам удалося віднайти листи митрополита: до князя Януша Радзивілла й молдавського господаря Василя Лупу – до нього (друкується у «Працях Київської духовної академії»), а потім ще 2 листи, котрі й наводяться нижче.

Набагато гірше виглядає справа з документацією сподвижників Петра Могили та вихованців Києво-Могилянської академії. Під час пошуків в архівах удалося дещо заповнити цю прогалину. У збірнику документів до історії Київського Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря було надруковано грамоту митрополита Йоасафа Кроковського (1713 р.) й ряд матеріалів, які стосуються Ісаї Копинського, Йосифа Кононовича-Горбацького, Філофея Кизаревича та ін.³ Нині готується до друку другий том серії, в

¹ Див.: Голубев С.Т. Киевский митрополит Пётр Могила и его сподвижники. – Т.2. – К., 1898.

² Мицик Ю.А., Нічик В.М., Хижняк З.І. Святий Петро Могила. – К., 2014.

³ Документальна спадщина Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря у Києві XVI–XVIII ст. з фондів Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського / Уклад. Ю.А.Мицик, С.В.Сохань, Т.В.Міцан, І.І.Синяк, Я.В.Затилюк). – К., 2011.

якому буде представлено документацію Свято-Михайлівського Видубицького і Спаського Максаківського (під Менюю) монастирів, проводиться пошук матеріалів для запланованого Інститутом української археографії та джерелознавства імені М.С.Грушевського НАН України фундаментального видання «Український православний дипломатарій XVI–XVIII ст.». Зокрема, нам удалося виявити понад 10 документів, які належать перу православних ієрархів, видатних діячів української культури. Усі вони були вихованцями та викладачами Києво-Могилянської академії, двох навіть канонізованих як святі православної церкви (Петро Могила й Феодосій Углицький). Виняток становлять лише Єлисей Плетинецький (близько 1594–1624 рр.), який був випускником Острозької академії та Захарія Копистенський (?–1627 рр.), вихованець Львівської братської школи. Вони відзначилися також як архимандрити Києво-Печерської лаври (відповідно з 1599 та 1624 рр.), культурні діячі, письменники-полемісти (листи №1–3).

Документи, що наводяться нижче, певною мірою однобічно представляють їхніх авторів – насамперед як адміністраторів, управителів монастирського господарства. Це відбиває особливості формування джерельної бази, оскільки монастирі в першу чергу зберігали, копіювали ті матеріали, котрі забезпечували права на землю, рухоме й нерухоме майно. Однак і це дуже важливо, оскільки проливає світло на їх економічне становище, зв'язки з Білоруссю, стосунки з братствами, із підданими залежних від монастирів сіл, іншими обителями тощо. Якщо про Петра Могилу і Єлисея Плетинецького ми коротко згадували, то Сильвестр Косов, сподвижник і спадкоємець Могили на митрополичій кафедрі (1647–1657 рр.), письменник, мав із Білоруссю особливо міцні контакти, адже сам був білорусом і неодноразово відвідував той край, про що свідчать, наприклад, листи №6 (написаний із Дятловського монастиря на Гродненщині) та №7 (в якому він звертався до монастирських підданих на Мозирщині, добиваючись від них належного внесення медової данини). Останній лист очевидно мав посилити послання до підданих аналогічного змісту авторства ігумена Видубицького монастиря Климента Старушича, імовірно родича (брата?) відомого проповідника та богослова Гната Оксеновича-Старушича (№8). Листи Антонія Радивиловського (початок XVII ст. – 1688 р.), намісника Києво-Печерської лаври (1671–1683 рр.), ігумена Пустинно-Микільського монастиря в Києві (1683–1688), письменника, проповідника й теоретика ораторського мистецтва, було написано в його печерський період. Вони стосувалися господарських справ: дозволу на вирубки в належному Видубицького монастиреві лісі (№9–10). Найбільше ж представлено документи Феодосія Углицького (початок 1630-х рр. – 1696 р.), ігумена Онуфріївського (1662–1664 рр.) в Корсуні й Видубицького в Києві (1664–1687) монастирів, єпископа чернігівського та новгород-сіверського (1692–1696 рр.), покровителя чернігівської друкарні (листи №11–14). Вони стосуються монастирських маєтностей на Київщині й Мозирщині (на північний захід від Мозиря, між Копаткевичами та Михновичами), заснування ски-ту на Мозирщині на чолі з намісником Йовом Опалинським та ін.

Не переказуючи змісту листів, нижче наводимо їх повний текст. Наприкінці публікації подаємо також два документи, які стосуються того ж Старушича й Лаврентія Горки (1671–1737 рр.), ігумена Видубицького монастиря (1713–1722 рр.), єпископа астраханського і терського (1723–1727 рр.), великоустюзького й тотезького (1727–1737 рр.).

При публікації використовувалися правила передачі тексту, розроблені Я.І.Дзирою⁴, однак титла не розкриваємо, оскільки вони стосуються загальновідомих слів (наприклад: Бг – Бог, Дх – Дух, мнстр – монастир і т.д.). Слова, які не вдалося прочитати, позначено (...)*. Місця, написані власноруч авторами документів, підкреслено.

Доктор історичних наук, професор Ю.А.Мицик (Київ)

⁴ Див.: Літопис Самовидця. – К., 1971. – С.39–41.

№1

15 (5) січня 1604 р., Київ.

**Лист архімандрита Києво-Печерської лаври Єлисея Плетинецького
до селян ряду монастирських сіл Київщини**

Єлисей Плетеніцький, архимандрит мнстря печерского киевского

Атаману и всіми подданім мнстра печерского, а меновите в селе Сварци и в селе Тетереви, Воронок и Перогови мешкающих, дал ми тою справу его млсть отц Іосиф Быковский, игумен видубицький, иж якобы еще предки ваши и вы сами на црков Божую на мнстр святого архистратига Михаїла видубицького (...) * год меду пресного для свеч на одправоване хвали Божее мели есте штос давати и подении; если бы то так было, теди я вам з зверхности моее розказую именем Божиим вас упоминая, абы есте Богови Божое отдавали, не покладаючи того на душах предков своїх и на ваших самих хочете ли абы (...) * и вам Гспд Бг Вседержитель на том (?) свете грехи одпустивши всім добрим, а у пришлом веку душевним спасением оддати и нагородити рачил истиину млст Божая и благословенство Его светое нехай будет з вами и Тому вас поручаю.

Дата з монастиря печерского року 1604 мсца генваря 5 дня

Національна бібліотека України імені В.Вернадського. – Інститут рукопису (далі – НБУВ ІР). – Ф.160. – №244. – Арк.242. Копія середини XVIII ст. Наприкінці документа намальоване коло, усередині якого написано «місто печалити» і «С подлиним сводил иеромонах Иларион»

№2

21 (11) квітня 1611 р., Київ.

**Квіт архімандрита Києво-Печерської лаври Єлисея Плетинецького
щодо монастирської цегельні на Мозирщині**

Єлисей Плетенецький, архимандрит монастиря печерского киевского

Ознаймую, иж што в року прошлом шестсот девятом стрихар тый Павел, робячи на потребу тою церковную цеглу, поставил был цеголню на кгрунте монастиря видубицького на водичах (?) з омилки, розумеючи, же на кгрунте монастиря печерского. Теды за жаданем моим отц Антоний, игумен видубицький, позволил стрихару моему Яну Вороні в том року шестсот одинадцятим в той цегельни цеглу робити, а потом, у восен, тую цеголню с того кгрунту знести роскажу и на тот дал сей мой квит под моею печатю и с подписом руки моее.

Писан в монастире печерском мсця апреля 11 року 1611 рукою власною

НБУВ ІР. – Ф.160. – №244. – Арк.370 зв. Копія середини XVIII ст.

№3

**7 січня (28 грудня) 1625 р., Київ. Лист архімандрита Києво-Печерської лаври
Захарії Копистенського до віленського воєводи Лева Сапіги**

Jaśnie wielmożny mściwy panie wojewodo wileński, panie, panie, mnie wielce mściwy.

Referowana mi jest wielmożności waszej, pana mego mściwego, łaska w inte[...]jesowaniu przez jego kr. mści, pana mego mściwego, monasterzowi Pieczarskie[mu] małości, łaski i przywileju na archimandrytstwo, wdzieczen tego będąc wielmożności waszej, panu swemu mściwemu, dziękuję i po wszystkie dni [życia] mego pospołu z nabożnymi zakonnikami za dobre zdrowie w. m., pana mego mściwego, [Pana Boga(?)] proszę i prosić nie przestanę, żadając pokornie, aby za okazją każdej mojej w s[pra]wach monasterza Pieczarskiego proźby, łaskę i dobrodziejstwo wielmożności waszej mogłem znać. A co się dotyczy pisania wielmożności waszej, pana miłościwego m., które acz pozno po dacie doszło mie w Kijowie, w którym raczy pisać o sprawie na dobra Pieczarskiego pod M[...]lowem, monasterzowi Pieczarskiemu wiecznie należące, poważając autoritatem [...] wielmożności waszej, pana mego m., radbym wolej w. m., mego m. pana, wygodził [...] na mnie to jednym należy, druga, że tych praw na to imienie od plenipotentów p[...] pobożnej pamięci wielębnego ojca Elizeusza Pleteneckiego, archimandryta, ni [...] o co i protestacje są занесione; raczej ze wszystkimi nabożnemi zak[onnikami] i pokornie proszę: racz nam dopomo[ć] porować jako znamienitą wdzieczność pokazacichmy gotowi, o czym p[...] zlecenie wielmożny mściwy panie, bogomodlstwo u nabożnych oj[ców] we w województwie Kijowskim racz sobie chciec sprawić za żywota [...] we[g]o szczęścia, inemu tego po sobie nie zostawując raczej wielmoż[ny] nam zostawić dobrodziejstwo. Proszę jeszcze pilnie i pokornie [...] panem marszałkiem słonimskim, miłościwym dobrodziejem, racz namby [...] dam, iż niesłusznie nas turbuje i ubogich poddanych co rok zbytnie [...] żyto pożać, a w jesieni z gumien pobrać rozkazał, toczą zawsze ubogdy [...] [wo]łając do P. Boga, toż i my z onymi czyniemy. Proźba moja i tą sprawą [...] ścienciej, gdyż już po kilka kroc decretami trybunalskimi o tę trzy wio[ski] na wierność jest zawarta. Za pokazaną w tych sprawach łaskę i pomoc przy [...] przez nas wdzieczność za dobre zdrowie i szczęśliwe panowanie wielmożności [waszej] Pana Boga prosić i zasługiwać ze wszystką bracią winien będę. Oddawam [...] tym z modlitwami mojemu uniżonymi w łaskę wielmożności waszej, [pana mego] mściwe[g]o.

W monasterze Pieczarskim kijowskim decembra 28 a[nn]o 1625.

Wielmożności waszej, pana p[ana] mego mściwego, bogomodlca ustaw[iczy] i sługa naniż[szy] Zachariasz Kopyste[ński, archi]mandryt monastyrza [Pieczarskiego] m[anu] s[criptum]

[Адреса] Jaśnie wielmożnemu a mnie wielce mściwemu panu panu jeg[o] mści, panu panu Lwowi Sapiedzie Wielkiego Księstwa Litewskiego wielkiemu hetmanowi, wojewodzie wileńskiemu, brzeskiemu, mohilewskiemu etc, etc, etc staroście należy

Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі – ЦДІАК України). – Ф.48. – Оп.1. – №762. Оригінал із відірваною частиною листа, завірений особистим підписом З.Копистенського й печаткою

№4

12 (2) липня 1635 р., Слуцьк.

**Стверджувальний привілей Петра Могили Слуцькому
православному братству**

Петр Могила млстию Божию православный архиепископ митрополит киевский, галицкий и всея России, экзарха святїйшаго апостольского трону константинопольского, архимандрит печерский.

Всім вобец и кожному зосібна, кому бы о том відати належало. А меновите православным церкви стое восточное и нашего смирения в Святом Дусі умилованном сыном ознаймуем, иж мы з влады нашей пастырской данной нам от Всесвятаго и Животворящаго Духа през рукоположение и благословение святїших православных восточных правдиве и старожитне надлежных святїя нашея православныя российския церкви пастырей, обовязаны будучи мїти пилный дозор святых всїх в пан[с]твах наяснїшого к[ороля] его милости, надїючихся церкви и их пристойных порядков, а навїжаючи за поводом, то есть пастырства нашего повинности мїстца нам до пастви з волї Бжое за привилеем его кр[олево]й милости, пану нам щасливе пануючого, повїреные, кгда и мы и Великим князствї Литовским до знаменитог[о] и старожитного бгоспасаемого мїста Слуцка, державы ясне освещеного княжати его милости Криштофа Радзивилла, воеводы виленского и великого гетмана княз[ства] Лит[овского], щасливе завітали, приходило до покорности нашее братство православное слущкое при церкви Преображения Гда нашего Ии[су]са Христа заложное и фундованое благословением преосвященного святое памяти антецессора нашего отца Иова Борецкого, православного митрополита киевского, стверженое все веспол духовного и свїцкого, так (описка; слово «так» повторено двїчі – *Ю.М.*) рыцерского, яко и мїского стану, где и порядки свої братскїи и листы, так от святїйшаго Феофана, патриархи иерусалимского, на общее нїкоторых все церкви нашея российское исправленное под датою року от Рождества Христова 1620, мсца юня 8 дня и всеизящнїйшаго гспдна Арсения, стїя великия константинопольския церкви екзархи, на тых же церковных обрядков исправление под датою того же року и мсца, а дня 26, яко и от выш помененного блаженной памяти гспдна Иова Борецкого, бувшого митрополита киевского, на фундоване братства их слущкого под датою року 1629 мсца июля 10 дня собї наданые, пред нами покладали, жадаючи по смиренню нашому, абысмо мы з милости нашее митрополитанское тое помененное святое их братство при своїх волностях, порядках и правах вцалї заховуючи листом нашим пастырским митрополитанским тые всї их помененные листы ствердили и ашпробовали. Якож мы, видячи в том прозбу слушную, а поглядаючи на великую и душезбавенную, а иле в том зепсованом віку потребу закладаня и фундованя братств церковных, бы всї их, так братские порядки, яко и показанные нам от них листы, в всїх их пунктах цало примуем, похваляем и в вїчные часы мощно и ненарушоне заховатися им зычили и сим листом нашим митрополитанским и экзаршеским твердо змощняем, так теж то и за сукцессоры нашы обещаюем и по оных мїти вїчне хочем, абы тож

вцалі неодмінно заховали, закладаючи на кожного якогokolвек стану звязок (?) того святого братства торгаючого и псуючого вічну там святих седми Вселенских Соборов и святіших патріяршах на востоці будучих, яко теж и смирення наше святійшее столицы митрополії Киевское каране, анафема и во віки неотпустной и непростенной клятвы, што до відомости всіх доносячи и абы то так трвало пилне зычачи, лист подписуем и столечную митрополії нашеє Киевской печат к нему притиснути казалисмы.

Писан в бгоспасаемом граді Слуцку мца июля 2 дня року 1635.

Петр Могила, архиепископ митрополії Киевския, рукою власною

НБУВ IP. – Ф.160. – №596. – Арк.1–1 зв. Копія другої половини XVIII ст. Наприкінці листа намальовано коло, в якому написано «М[ісце] п[ечати]» і поряд: «Сию копию свидѣлствовал Павел, архимандрит слуцкий»

№5

30 (20) вересня 1644 р., Київ.

**Лист київського митрополита Петра Могили
до отця Іоанна Богуша**

Петр Могила, млстию Бжиею архиепископ митрополит киевский, галицкий и всея Россіи. екзарха стаго апстолского фетрону константинопольского, архимандрит печерский.

Честному гспдну отцу Иоанну Богушу в Стом Дху велебному сину блгословение наше архиерейское.

Велебний гспдн отц игумен видубицкий, маючи от нас порученний себѣ монастыр стаго архистратига Михаїла к[иевский], посилает на тот час по звичайную дань в край мозирский, которая жоні (?) якую для давности часу мают препону, теди постарайся проше, велебност твоя, справу тую очистити, жеби земля монастырская не гинула и абыс дань сполняла, до чего лацно вел[ебность] твоя может приступити, порадившись данов правних тамошних, в которой справѣ если би и протестації потреба было, теди вел[ебности] твоей* пришлемо, именем моим учинь, а ми кошт за першим ознайменем вел[ебности твоей]* (слова між зірочками дописано на маргінесі – Ю.М.) пришлемо. Блгословение при том архиерейское твоей велебности препосилаем.

З монастыра печерского 20 сентября року 1644.

Честности твоей всіх блг зичливий отц и пастир, иже вышше рукою власною.

Посланному брату иеродиакону Онисиму честност твоя любов окажи и помошним во всем будь, прошу

НБУВ IP. – Ф.160. – №244. – Арк.344. Копія середини XVIII ст. Унизу документа намальовано коло, посеред якого написано «мисто печати». Запис копійста: «С подлинной сводил иеромонах Иларион»

№6

**6 липня (26 червня) 1648 р., Дятловський монастир.
Лист київського митрополита Сильвестра Косова до
случьких міщан і братства**

Блгочестивым и хтолюбивым, мні в Дху Стом сном возлюленным п. п. мешаном и крестоносному брацтву случкому блгословение мое архиерейское.

Ревност дому Божия и любовь ко мні, пастыреви вашему, явне оказалась тым в потребі церковной датком за даток Сам Гдь Бг нагородою: за любовь сыновскую моя взаем любовь отцевская и вдячност взыску (?); ревност нехай Дх Стий от вас болшую запалает, абысте на болшую ласку Божию заслужилисте и я ласкам вашим при благословенстві моем упрейме желаю.

З монастиря Дятловского року 1648 d. 26 юня.

Сторони замордованной жителки виразний лист писалем до его мл. пана подстолиого.

Милостям вашим спасенне зычачый пастор Силвестр Косов, митрополит киевский, галицкий и всея России м. р.

ЦДІАК України. – Ф.220. – Оп.1. – №147. Оригінал із власноручним підписом автора

№7

**29 (19) вересня 1656 р., Київ. Грамота київського митрополита Сильвестра Косова
до отамана та жителів сіл Волосовичі й Нестановичі**

Силвестр Косов, млстию Бжию архиепскоп митрополит киевский, галицкий и всея Россіи, екзарха стаго апостолского фтрону константинопольского.

Атаману нестановицкому и волосовицкому и всей громаді блгословение наше архиерейское.

Відомо вам чиню, иж за блгословением нашим велебний оц игумен видубицкий посилает брата законного до вас отца Даниила Саноцкого по звичайную дань медовую и по десятину з власного их острова, которую абисте без вшелякой зволоки оному до рук отдали и его там вшелякими достатками ведлут давного звичаю подняли и тую дань зе збожем ведлут повинности своей до Киева припровадили, не вимовляючися листом Шваба игумена, бо на тот час ещесте того острова не пахали, а тепер, гди десятини тому висланому брату сполна не отдасте, відайте, же за всі тие літа на свои маетности шкодовати незадолго мусіте. То вам предложивши и ознаймивши, на поминаю, абисте иначей не чинили, гдиж вас никто не оборонит. Затим вас Гсду Бгу поручаю.

Дан з монастира стога Софії року 1656 септеврия дня 19

НБУВ ІР. – Ф.160. – №244. – Арк.353 зв. – 354. Копія середини XVIII ст. Наприкінці документа намальоване коло з написом «Місто печати». Запис копійста: «В подлинном подписано: „иже и виш рукою власною“. С подлинным сводил иеромонах Иларион»

№8

30 (20) серпня 1657 р., Київ. Грамота ігумена Свято-Михайлівського монастиря Климента Старушича до отамана та жителів сіл Волосовичі й Нестановичі

Климент Старушич, игумен того архистратига Михаїла видубицького киевского.

Атаману нестановицькому и волосовицькому и всей громаді чиню сим писаннем моїм и посилаю до вас брата моего законного иеромонаха Савву по звичайную дань медовую и по десятину з власного нашого острова, которую абысте без жадной звлоки оному до рук отдали и его так вшелякими достатками ведлуг давного звичаю пожняли (?) и тую дань зе збожем ведлуг повинности своей до Киева припровадили, не вимовляючися листом Шваба, игумена, бо на тот час есте того острова не пахали, а тепер, гди десятини тому висланному брату сполна не отдасте, теди відайте о том, же за всі тие літа на своей маетности шкодовати муситі, а я сам узичит ли мні Бг здорове, зиму у вас там буду и тие то вам предложивши и ознайомивши, напоминаю, абысте иначей не чинили, гдиж вас ничто (літеру «ч» закреслено й написано «х» – Ю.М.) не оборонит. Затим вас Гсду Бгу поручаю.

Дан з монастиря с. архистратига Михаїла видубицького року 1657 мсця августа дня 20

НБУВ IP. – Ф.160. – №244. – Арк.354 зв. Копія середини XVIII ст. Наприкінці документа намальоване коло, посеред якого напис: «Місто печати». Запис копійста: «В подлинном тако: “Вишеченный игумен рукою власною”. С подлинным сводил иеромонах Иларион»

№9

Між 1671–1683 рр., Київ (?). Лист намісника Києво-Печерської лаври Антонія Радивилівського до ігумена Свято-Михайлівського Видубицького монастиря

Przewielebny w Bogu mści ojcie ihumienie wydubicki, mnie w Chrystusie najmilszy ojcie i bracie.

Dobry dzień w. m. p. zasyłając, życze wszystkiego dobrego i za onegdajszą ucztę uniżenie p. waszej [m.] dziękuję, niech Najwyższy za modłami Jerzego ś. w. m., mości p, sownieć do nagrodzi. Przy tym w. m. upraszam, racz w swej puszczy pod Leśnikami w Hniłuszczynie dębiny na koła młynowe i stępy pozwolić wyrąbać i kartkę albo pieczęć do lesniczych dać, modłami memi to w. m. mści p. i bratu zawdzięcze i odsłuże, z którem się nic nie wątpię o miłości braterskiej jako najpilniej polecając zostawam zawsze przewielebności waszej, mego mściwego p., i w. m. mości wielce miłego brata całe życzliwy bogomodlca i sługa Antoni Radiwiłowski.

НБУВ IP. – Ф.160. – №244. – Арк.261 зв. Копія середини XVIII ст. Наприкінці документа на берегах напис: «Антоний Радзівилівский, бывший наместник киево-печерские лавры 1676 года, был того ж игуменом мнстры стителя Николая пустынного 1684 года мая 28» i «Z Mikolskiego», унизу документа рукою копійста: «С подлинной сводил иеромонах Гавриїл»

№10

**Між 1671–1683 рр., Київ (?). Лист намісника Києво-Печерської лаври
Антонія Радивиловського до ігумена Свято-Михайлівського
Видубицького монастиря**

Przewielebny w Bogu mści ojcie ihumienie wydubicki, mnie w Chrystusie naj-
milszy ojcie i bracie.

Wielce upraszam przew. waszej nie racz nam bronić w puszcze lesnickiej albo
gdzie można na gruncie p. waszej drzewa z potrzebę naszą na obręcz nagotować,
jaką uczyniwszy wzajem za podaną occasią przewiel. waszej odsłużyć obiecujemy.
Oddawa mścią zatym z powolnością usług moich miłości braterskiej przewiel. wa-
szej, którego zoszawa życzliwym bratem powolny sługą i bogomodłą ustawicznym
Antoni Radiwiłowski, namiestnik pieczarski

*НБУВ IP. – Ф.160. – №244. – Арк.261. Копія середини XVIII ст. Наприкінці
документа запис копіюста «С подлинной сводил иеромонах Гавриїл»*

№11

**21 (11) вересня 1679 р., Київ. Лист Феодосія Углицького,
ігумена Свято-Михайлівського монастиря, до війта та жителів сіл
Волосовичі й Нестановичі**

Феодосий Углицкий, игумен монастыря стаго архистратига Михаїла на
Выдубичах киевского.

Войтові волосовицкому и нестановичскому и обоим громадам от дому
и обители стога архистратига Михаїла благословение и от мене молитвы и
поздоровления.

Маючи я на вас взгляд през літ килканадцять належитости от вас мнас-
тиреви ншему звичной не упоминалему, леч слушного ожидаем часу, а до-
ждашися якого такого, так рок одозвалемся до вас и упомнилему належитой
дани. Вы зась, не маючи готовой, просили о пождане до пришлої осени. Я и на
тое позволивши, былем терпеливый. Тепер теды з умыслу посилая до вас бра-
та монастыря нашего иеромонаха Иова Опалинского и приказую вам, абисте
ничим не отмовляючися, дань сегорочную медовую и так рочную и позатакоч-
ные дани и десятины з поль отдали сему посланому нашему и ему вшелякую
чест и поважане виразили, подвод не збороняли, а еслыбысте иначей учини-
ли, будет тое вас за приїздом, даст Бг, в тые краї моїм, болшей коштовати и
не меньшей узнаете турбації, которой я вам не зичачи, повторе блгословение
от дому стога архистратига Михаїла выдубицкого року 1679 септеврия 11 дня.

Вышейименований Феодосий Углицкий, игумен мнстыря сто-
Михайловского на Выдубичах киевского

*НБУВ IP. – Ф.160. – №244. – Арк.361. Копія середини XVIII ст. У кінці
документа намальоване коло, посередині якого написано «місто печати».
Запис копіюста: «С подлиног[о] сводил иеромонах Иларион»*

№12

18 (8) листопада 1679 р., Київ.

**Проїжджий лист Феодосія Углицького,
ігумена Свято-Михайлівського монастиря, ченцям цієї ж обителі
Геннадієві та Антонієві**

Всім обще рицерского чина, духовним особам и всякого звания людем, моїм велико милостивым гспном и добродієм при предложению всегдашних молитв и услуг моїх відомо чиню, иж вислал я в повіт Мозирский до грунта нашего власного по дань и десятины братию монастира нашего велебних Генадия и Антония, которим даби везді віра была данная и даби их нигді не стурбовано, паче же милостиво оних снабдівано, покорно прошу, зділайте тое в. м., м. м. гспда, з милостивой ласки своей, которую я со всею братиею моею непременно молитвами и всякою возблагодарити должен буду поволностию, что и сего времени заліцаю.

Дан в Києві в монастиру стого Михайла видубицкого 1679 года ноября 8 д.[ня]

НБУВ IP. – Ф.160. – №244. – Арк.355–355 зв. Копія середини XVIII ст., переклад із польської мови. Наприкінці документа намальоване коло, посередині якого напис «місто печати». Рукою копіюста зазначено: «Копия с полского» (угорі), «В подлинном подписано по полску Феодосий Углицкий, игумен монастира видубицкого киевского» (унизу), «С подлинной сводил иеромонах Иларион» (ще нижче)

№13

9 квітня (30 березня) 1680 р., Київ.

**Лист Феодосія Углицького, ігумена Свято-Михайлівського
Видубицького монастиря, на заснування скиту
в Мозирському повіті**

Усмотрівши в иночестві искусного и обители нашей приятного брата, в речах зас вручених тщатливого брата нашего, чест[ного] иеромонаха Иова Опалинского, поручилисмо ему звичний грунт монастира нашего правом досконалим обварованным и никому не заведений в повіті Мозирском лежащий, названный остров Михаловщина; того острова ограничене таковое: от Божескої з верху реки Третлі обапол тое ж рекою ку Трояном поза островком Говійником у Третец, от Третця ку греблі и под лісы, от греблі ку Кривой Лозі, от Кривой Лози на Березовец к Уличу, од Улича галом поза Липовец ку подьострову через мост погорілий и знову к Трояном у Третлю. В том ограниченю належат монастиру нашему бор, ліси, отчина и вшелякие пожитки поля и сіножати обапол реки Третлі, а поневаж положене того острова на скиток и монастирец барзо згодное, прето злецилисмо вишменованному честному Иову Опалинскому, аби скиток люб и монастирок з помочю горливых и побожних церкви стой снов фундавал, в котором мает и

будет zostавати до конца живота на местцу нашом намісником, братії засколько можно держати ему волно будет, а жеби так ему самому, яко и при нем будучим, слушное виживене было, даемо в моц и завідоване поблизу другий остров Селец з полями и з сіножатми, з лісом и бором, з отчинами и всіма пожитками, з лісами и бором. Также волно будет для помочи собі и послуги подданих килка осадити, так теж и вшелякие промисли міти, то ест орати и сіяти, риб ловити, млини бодовати, котли горілчанії для своей потреби держати. Ограничене зас вишменованого острова Селца починается с того болота, що идет от Горбова мосту мохами, от Муших и Нестановиз в Озерец, з Озерца галом ку Грабю топілами у Мошок, од Мошка дубровою долиною через дорогу грабницкую в ріку Переседалку и в Боронин, от поля Смоловкою (?) в мох, там же и поле переділ, от поля топілами в Красний Руг, з Красного Рогу топілами и мхами у гало против Вовковні и греблі Сокірицькой ку Сокіричом серединою и річкою округ острова промежи Сокірици, а знову в тот же Озерец прилучает до тих же островов и взитиваня (?) даемо чест[ному] иером[онаху] Иову и иншие приналежности и пожитки мнастиру нашему служащие, которые суть выражени в ревизії гродской Мозирской, яко то зводових каменей три меду з села Матви, каменей такъже три меду з села Михнович, а острова Котошинского кадь меду широкая, где есть землі з зарослями на мірок шестнадцет, такъже и остров Солонізский и озеро, прозиватое Печерское, поблизу которого и село Ивашковичи на ґрунті монастира нашего осажено, тот остров Солонізский повіренний и в дозор даний был од антецессоров наших предков (це слово дописане – Ю.М.) Александра Колковца, священника колковского, од которого ми вишменованние острови з признанем его пред енералом повіту Мозирского Яном Хоминским и з иншими того острова мунімента в року 1676 одобрали. Тие ґрунта вишменование намісник наш в пилном дозорі своем міти будет и вшеляких пожитков без жадной од нас перешкоди през літ десят поживати мает, а по вистю десяти літ если хто осядет на отчині и поле будет пахати, повинен будет давати дві ведерки меду, а хто горілку будет робити - от казана по талю и тисячу грибов поседілщини мает давати, що теж вишъменованный будет повинен у вшелякого права и суду ставати и порученних собі ґрунтов боронити, а если того потреба укажет, и то обещуем коштом и старанем нашим его в процесах правних вспомагати должен теж есть до конца живота своего так он сам, яко и по нем наступующие на тих ґрунтах намісники честь и послушенство монастиру с[вятого] в[е]л[икого] архис[тратига] Михаїла на Выдубичах киевскому и в нем застаючому предстателю отдавати, под его юрисдикцією быти и до него во всем рефероватися, ґрунтов нікому не заводити, ані цессией кому чинити, ані сукцесора по собі без волі и відомости его становити, а иж при том всем належит каждому и о смерти памятити, прето жадал и от нас чест[ной] иер[омонах] Иов, намісник наш, аби по доконченю живота его тіло его положено было в Києві в монастиру нашом и аби задушние млитви и офіри отправовани были так теж и имя его абы в синодик вписано было, таковое мы жадане охочо принявши, обіщуем по собі и по антецессорах наших, же

тое постановене ненарушеним будет. Которое аби в ліпшой памяти застава-
ло, сей наш лист при печати мнастирской з подписом рук видаемо.

Писан в Києві с[вятого] ар[хистратига] Михаїла видубицьком року 1680
марта 30 д.[ня]

*НБУВ IP. – Ф.160. – №244. – Арк.308–309. Копія середини XVIII ст. У кін-
ці документа намальоване коло, посеред якого написано «місто печати». Запис
копіїста: «В подлинном таков подпис: “Еже и вишей рукою власною”». Напис
угорі документа: «Лист позволительный о фондоване скитка в
повіті Мозирском иер[омонаху] Иову Опалинскому на грунт видан». Унизу:
«Феодосий Углицкий, игумен монастыря святого великого архистратига
Михаїла видубицкого киевского, намісник митрополії на тот час Киевской,
зо всею еже о Х[рис]ті братиею»*

№14

15 (5) травня 1686 р., Київ. Лист Феодосія Углицького, ігумена Свято-Михайлівського монастиря

Чиню відомо сим моїм листом, тепер и в потомние часы, иж учинилисте
контракт з паном Максимом Василковским и позволилем ему греблю с сыпати
и млин ставить на реці Веті, где кгрунт и береги обадва мнстря ншого, правни-
ми на писмі оборонами закріплені межі Хотовом и Гвоздовом посред городи-
ща ніякогос даног[о], в которой и бывал негдись млын Волковицкого; тот млин
мает и повинен будет пн. Максим, всім коштом и старанем своїм будувати и всі
до него потреби спорядити, до сыпаня зась греблі подданії монастиря нашего,
лесничани, повинни будут помагати, а гди даст Бог тот млин зовсім совершити
и мливо в нем міти, то на тот час половина пожитку мает ити пну Максиму и
потомком его вічними часы, а половину монастиру. О лой, о железо, и о иншие
потребы до млина повинни будемо з обох рук старатися. Тое де постановлене
абы в доброй памяти было и абы ліпшую повагу міло, даем сей мой лист пну
Максиму з печатю руки моее.

Писан в монастиру стого архистратига Михаїла видубицького року 1686
мая 5 дня.

Феодосий Углицкий, игумен монастыря видубицького киевского з братиею
року 1686 мсца марта 8 д.[ня] за усиленною и очевистою прозбою п. Димитрия
Билиневича именем пна Максима Василковского вписую сей лист до книг міс-
ких киевских принялем Ян Демидович Быковский, войт киевский, принялем

*НБУВ IP. – Ф.160. – №244. – Арк.287. Копія середини XVIII ст. Наприкінці
документа намальоване коло, посеред якого написано «місто печати». Запис
копіїста: «В подлинной подпись таков: “И в том уверяю пна Максима и по-
томков его, же если бы любо з допущения Бжого через огонь, любо через войну
млина того не стало, місце знак млиновое при них вічними часы застава-
ти мает при монастиру”». Унизу документа зазначено: «С подлинним сводил
иеромонах Иларион»*

**12 (2) лютого 1644 р., Горошки.
Випис із підкоморських книг Київського воєводства**

Випис с книг подкоморских воеводства Киевского року тысяча шестьсот чотиридесят четвертого мсяца февраля 2 дня.

Деялос на кгрунте за Вінним озером над рекою Стугною там, где тепе (?) Андрея Кговаревского, коморника граничного воеводства Киевского, велможный его мл. пан Андрей з Домбровици Фирлей, каштелян белзский, в справе своей з урожоним его мл. паном Максимилианом Брозовским, подстолим воеводства Киевского, постановили при одправованю того ж акту граничного и поновеню копцов од добр его мл. пана белзского Обухова и Обуховщини повода а добр урожоного его млости пана Брозовского, подстолего киевского, Триполе позваного, и по приволаню стенников, то ест законников монастыра стого Михаїла видубицкого, становши обличне отец Дионизий Кгрекгорович, законник того ж монастыря, именем велебного в Бозе его мл. отца (...) * Оксеновича Старушича, игумена монастыря стого Михаїла видубицкого и всее капитули того ж монастыря, заносил протестацию о кгрунти того ж монастыря под місечком Триполем лежачие, и селища на них будучие, название Игнатово и Игнатовце, през певних особ на тот монастыр надание и през святую пате(н)т короля его мл. Жигмонта полского року тисеча петъсот чотиридесят первого марції пятого дня конфирмование* приповедаючи теди з правом своїм, на тие кгрунти служачим и постерегаючи целости права своего на тие кгрунти наданую. Таковую протестацию занести просил аби была принята и до книг записана. Которую я, коморник, принявши, до книг записати казалем и ест записана, с котрих и тот випис под печатю подкоморскою воеводства Киевского ест видан.

Писан в Горошках

*НБУВ ІР. – Ф.160. – №244. – Арк.298. Копія середини XVIII ст. Наприкінці документа намальоване коло, посеред якого зазначено «місто печати». Запис копійста: «В подлинном тако: “Андрей Кговаревский, комор[ник] и гран[ичный] киевский т[ани] s[ckriptum]”». Унизу документа: «С подлинного сводил иеромонах Иларион». Після * вставлено на маргінесі: «впр. мозирские подлинние привил[еї] потер[яны]»*

**25 (15) жовтня 1719 р., Київ.
Лист до архімандрита Києво-Печерської лаври Йоанникія**

Превелебнійший отец Киево-Печерские лавры архимандрит Иоанникий. По его великого гсдря указу и по присланной грамоте ис посолской канцелярии по челобитию вашему Михайловского мнастиря игумена Лаврентия Горки велено их спорные земли с вашим Печерским мнстром розмежевать и ваша превелебность прикажите на оную спорную землю обявить подлинные

жалованные грамоты и привиліи, и декреты, и универсалы и с оних списав копії, за руками подать в губернской канцелярії, а подлинные обявя, взять к себе с розпискою.

1719 году октября 15 дня

НБУВ ІР. – Ф.160. – №244. – Арк.181. Копія середини XVIII ст. Запис копіїста перед документом: «Копія о термини в к[иевской] губернской к[анцеля]рії при ділі имеющейся»

This publication submit the priests' letters that increase the history researching source base of Orthodox Church in Ukraine of Cossack era. The materials entered below covers the economic situation of cloisters, their connections with Belarus, relations with brotherhoods, interrelations with subjects, cloisters villagers etc.

Keywords: *hierarchy, letters, monastery, religious brotherhood, monastic economy.*

